

АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ФАХІВЦІВ НА ПІДГОТОВКУ ВОДОЛАЗІВ УСІХ НАЙМЕНУВАНЬ ТА СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проведено аналіз усіх найменувань спеціальностей, по яким можлива підготовка водолазів. Розкрито кваліфікаційні вимоги до окремих з них. Запропоновані деякі перспективні додаткові спеціальності у водолазів. Розглянуто порядок присвоєння або позбавлення водолазних кваліфікацій та проядок роботи водолазних кваліфікаційних комісій. Висвітлені окремі проблеми підготовки і запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: водолаз, водолаз-підривник, водолаз-зварювальник, водолаз-свідок, водолаз-еколог.

В статті проведено аналіз всіх найменованих спеціальностей, по котормь возможна подготовка водолазов. Раскрыты квалификационные требования к отдельным из них. Предложены некоторые перспективные дополнительные специальности у водолазов. Рассмотрен порядок присвоения и лишения водолазных квалификаций и проядок работы водолазных квалификационных комиссий. Освещены отдельные проблемы подготовки и предложены пути их решения.

Ключевые слова: водолаз, водолаз-подривник, водолаз-сварщик, водолаз-свидетель, водолаз-эколог.

Постановка проблеми. Реалізація соціального замовлення суспільства щодо підготовки фахівців нового типу зумовлює необхідність кардинальної зміни самої ідеології підготовки спеціалістів, що виявляється проблемною у наш час інформаційного буму: на початку ХХ сторіччя обсяг знань, які виробляє людство, подвоювався через десятки років, у даний час цей процес займає лише рік, а згідно з існуючими прогнозами у недалекому майбутньому він буде подвоюватися кожні декілька місяців. Тому характерною тенденцією сучасного світу є поява нових інтегральних наукових напрямів, швидке поновлення знань, спрямованість на їх цілісність та інтегральність під час підготовки фахівців, які мають відрізнятись глибокою багатобічною фаховою компетентністю. Це, у свою чергу, потребує суттєвої зміни навчально-виховного процесу в закладах освіти, поглиблення процесу міждисциплінарних зв'язків та розвитку міждисциплінарного синтезу, який передбачає ефективне використання навчально-виховних та дидактичних ресурсів всіх навчальних дисциплін [1].

Успішна інтеграція України в європейський освітянський простір потребує вирішення низки завдань з підготовки компетентних українських спеціалістів, конкурентноспроможних фахів робітничих спеціальностей. Процес розвитку професійної компетентності у водолазів усіх найменувань і спеціальностей дозволить більш динамічно і творчо підійти до підготовки цих фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки водолазів усіх найменувань і спеціальностей досить

специфічна, тому не дуже широко висвітлена у наукових джерелах, хоча практичний досвід участі у міжвидових і міжнародних конференціях, присвяченим діяльності України у підводній частині акваторії, свідчить про те, що цією проблемою починають обійматися все більше установ і організацій. Розробці теоретичних основ водолазної підготовки присвячено ряд праць науковців і викладачів профільних вузів, а саме Беспалого В.Г., Воскресенського Д.В., Гапоненка Г.М., Гайдея В.М., Гайдея В.В., Коротуна О.М., Нестерова О.М., Окіпняка Д.А., Руснака В.М., Чекашкіна І.Ю. та інших. Водолазні спеціалісти, лікарі спеціальної водолазної фізіології розробили проект наказу «Керівництва з водолазних робіт для ЗС України», проводиться розробка і впровадження в навчально-виховний процес навчальних посібників для підготовки водолазів, водолазів-підривників. Так, розроблені і впроваджені навчальні посібники: «Підводні підривні роботи», «Теоретичні основи водолазної підготовки» та інші. Безумовно праці цих науковців є цінними, але вони повністю не вичерпують порушеної проблеми.

Постановка завдання. В статті ми плануємо розкрити кваліфікаційні вимоги до деяких водолазних кваліфікацій, права та обов'язки водолазної кваліфікаційної комісії щодо присвоєння та позбавлення водолазної кваліфікації. Крім того запропонувати деякі перспективні водолазні кваліфікації і розглянути існуючі проблеми підготовки водолазних фахівців.

Виклад основного матеріалу. Водолазні спуски та роботи відносяться до особливо небезпечних, важких і шкідливих умов праці, які відносяться до Списку

виробництв, робіт, професій і посад працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, що дає право на щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці [2].

Залежно від теоретичних знань, практичного досвіду, навичок виконання водолазних робіт і тривалості робіт під водою з початку водолазної практики водолазам ЗС України встановлюються і присвоюються основні і додаткові водолазні кваліфікації.

Основні кваліфікації: позаштатний водолаз; офіцер-водолаз; водолаз; інструктор-водолаз; старший інструктор-водолаз; водолазний спеціаліст.

Додаткові кваліфікації: водолаз-зварювальник; водолаз-підривник; водолаз-глибоководник; акванавт; водолаз-оператор жорстких водолазних пристроїв [3; 4].

Перспективні кваліфікації: водолаз-свідок; водолаз-еколог.

Класна кваліфікація водолазів визначається теоретичною та практичною підготовкою, по характеру робіт, які виконуються і досвідом спусків під воду з початку водолазної практики та підрозділяється: водолаз – 3-го класу; водолаз – 2-го класу; водолаз – 1-го класу; майстер водолазних робіт [3; 4].

Штатними водолазними посадами для всіх категорій військовослужбовців є посади, для яких проведення водолазних робіт та участь у них передбачено функціональними обов'язками та військово-обліковою спеціальністю згідно Переліку посад (військово-облікових спеціальностей) військовослужбовців з'єднань, військово-навчальних закладів, військових частин (підрозділів) військова служба яких пов'язана із систематичними водолазними роботами та водолазними спусками під воду (при виконанні щорічних норм роботи під водою), які мають право для встановлення пільгового заліку вислуги років для призначення пенсій та на які поширюються права та пільги, як на штатні водолазні посади.

Встановлені водолазні кваліфікації присвоюються водолазам після їх навчання, або перепідготовки у вищих військово-навчальних закладах, школах, центрах, або курсах (далі – спеціальні навчальні заклади), що мають ліцензію на підготовку фахівців водолазів, затвержені програми,

підготовлених спеціалістів для навчання, відповідну навчально-матеріальну базу.

Кваліфікаційні характеристики водолазів, які передбачені у кваліфікаційних вимогах, не охоплюють усіх видів водолазних робіт. Тому, в необхідних випадках керівники водолазних робіт можуть розробляти і затверджувати додаткові інструкції на виконання робіт, які по складності виконання повинні відповідати роботам, передбаченим кваліфікаційними характеристиками водолазів відповідних кваліфікацій.

Кваліфікаційними характеристиками передбачається, що водолази більш вищої кваліфікації, крім робіт перерахованих у кваліфікаційних характеристиках, повинні володіти знаннями і навичками для виконання всіх робіт, що передбачаються кваліфікаційними характеристиками водолазів нижчої кваліфікації.

Водолазні кваліфікації присвоюються особам за місцем навчання у спеціальному навчальному закладі по затверджених програмах, успішно склавши іспит водолазній кваліфікаційній комісії (далі – ВКК) у відповідності до кваліфікаційних вимог для даної кваліфікації. Рішення ВКК оголошується наказом керівника спеціального навчального закладу, при якому водолаз проходив навчання, з оформленням і видачею особистої книжки водолаза, в яку заносяться кваліфікація і наступні її зміни. Для присвоєння початкової або чергової водолазної кваліфікації водолаз здає відповідний іспит ВКК, що складається з теоретичної і практичної частини. На теоретичній частині іспиту водолаз відповідає на запитання з розділу «Повинен знати» кваліфікаційні вимоги для даного виду кваліфікації. На практичній частині іспиту водолаз повинен виконувати окремі роботи, що вказані у розділі «Повинен вміти» кваліфікаційних вимог для даного виду кваліфікації.

Кваліфікація «Інструктор-водолаз» присвоюється кваліфікованому «Водолазу», який пройшов підготовку (перепідготовку) в спеціальному навчальному закладі по встановленій програмі, відпрацював під водою з початку водолазної практики в любых видах водолазного спорядження не менш 90 годин, успішно склав іспит ВКК з оцінкою не нижче «добре» у відповідності до кваліфікаційних вимог.

Кваліфікація «Старший інструктор-водолаз» присвоюється «Інструктору-водолазу», який відпрацював під водою з початку водолазної практики в любых видах

водолазного спорядження не менш 140 годин, пройшов перепідготовку в спеціальному навчальному закладі по встановленій програмі і успішно склав іспит ВКК у відповідності до кваліфікаційних вимог. Інструктор-водолаз повинен виконувати підводні роботи однієї з додаткових кваліфікацій: «Водолаз-зварювальник», або «Водолаз-підривник».

Підготовка по вищій водолазній кваліфікації «Водолазний спеціаліст» проводиться у спеціальному вищому військовому навчальному закладі. Особам, що навчаються в цьому спеціальному вищому військовому навчальному закладі в процесі навчання та по його закінченні можуть бути присвоєні всі (основні та додаткові) водолазні кваліфікації.

В Сухопутних військах ЗС України кваліфікація «Водолазний спеціаліст» може бути присвоєна командирам (керівникам) водолазних підрозділів, які мають вищу освіту, обіймають посаду не менше двох років, керують підлеглими водолазами, мають початкову водолазну кваліфікацію, позитивно характеризуються за місцем служби і пройшли відповідну підготовку на спеціальних курсах у спеціальному вищому військовому навчальному закладі і здали іспит центральній водолазній кваліфікаційній комісії (далі – ЦВКК).

Додаткові водолазні кваліфікації присвоюються водолазам усіх кваліфікацій після проходження відповідного курсу навчання у спеціальному навчальному закладі, які виконали обов'язкову кількість спусків і робіт для даної додаткової кваліфікації, що успішно склали іспит ВКК. Присвоєння додаткової водолазної кваліфікації оголошується наказом керівника спеціального навчального закладу, при якому водолаз проходив підготовку на підставі акту ВКК.

Кваліфікація «Водолаз-оператор жорстких водолазних пристроїв» може бути присвоєна особам, які не мають водолазної кваліфікації, склали іспит ВКК на допуск до використання цих комплексів. Особи, які не мають водолазної кваліфікації, також можуть бути допущені, при необхідності, до спусків сумісно з операторами рятувального колоколу або робочої камери при умовах збереження усередині цих комплексів нормального тиску на весь період спусків. Рішення на допуск приймає керівник водолазних робіт, про що робиться запис до вахтового (суднового журналу) корабля.

Особи, службовими обов'язками яких передбачаються епізодичні спуски під воду,

поєднують їх зі своєю основною спеціальністю, також повинні пройти навчання за встановленою програмою у спеціальному навчальному закладі, пройти медичний огляд щодо визначення придатності до водолазних спусків і скласти іспит ВКК. Їм присвоюється кваліфікація «офіцер-водолаз» або «позаштатний водолаз» з оформленням і видачею особистої книжки водолаза.

Документом, що посвідчує кваліфікацію водолаза, є свідоцтво про закінчення навчання у спеціальному навчальному закладі, особиста книжка водолаза, до якої заносяться початкова кваліфікація і наступні її зміни.

Офіцерам, які не займають штатної водолазної посади, але виконують водолазні роботи, маючи на це право, проходять підготовку в спеціальному навчальному закладі у відповідності до програми і виконавши встановлену програмою кількість спусків, а також здавши залік ВКК, присвоюється кваліфікація «офіцер-водолаз».

Військовослужбовці-водолази всіх кваліфікацій можуть бути допущені до роботи по пошуку боєприпасів під водою та їх підйому на поверхню після проведення з ними занять по дотриманню мір безпеки ході виконання робіт в конкретних умовах і здачі заліку комісії. Допуск водолазів оформляється наказом.

Початкова підготовка штатних водолазів по основним та додатковим кваліфікаціям проводиться на базі вищого військового навчального закладу (установи) та профільного навчального центру, які мають відповідні ліцензії на підготовку водолазів за затвердженою програмою, а також підготовлений викладацький склад та відповідну учбово-матеріальну базу.

Військовослужбовцям водолазні кваліфікації присвоює ВКК згідно з діючим Керівництвом та обліком кваліфікаційних вимог. Для вирішення питань, пов'язаних з кваліфікацією водолазів, допуску їх до роботи та до забезпечення водолазних спусків і робіт у ЗС України створюються наступні ВКК:

ЦВКК ВМС ЗС України створюється при начальнику пошуково-рятувальної служби ВМС ЗС України у складі: голови – заступника начальника пошуково-рятувальної служби (далі – ПРС) ВМС ЗС України та членів комісії – головних спеціалістів ПРС ВМС ЗС України (до участі у роботі ЦВКК можуть також залучатись інші спеціалісти);

ЦВКК Сухопутних військ ЗС України (далі – СВ ЗС України) створюється при начальнику інженерних військ ЗС України (далі – НІВ ЗС України);

ЦВКК інших родів та видів військ ЗС України (інших міністерств та відомств) створюються наказом відповідних командувачів (начальників), якщо немає можливості створити відповідної ЦВКК, то водолази можуть проходити підготовку і здавати заліки вищезазначеним ЦВКК.

Склад всіх ЦВКК повинен включати 3–5 осіб водолазної кваліфікації з них обов'язково водолазних спеціалістів (1–2 особи), лікаря спеціальної фізіології та спеціалісти за необхідними напрямками.

ВКК вищого військового навчального закладу (установи), де проводиться водолазна підготовка у відповідності до програми при начальнику вищого військового навчального закладу (установи) – з числа викладачів, водолазних спеціалістів, лікарів спеціальної фізіології, інструкторів-водолазів.

ВКК військової частини (з'єднання) при командирі військової частини (з'єднання) у складі: голови – заступника командира військової частини (з'єднання) та членів комісії – водолазних спеціалістів, лікаря спеціальної фізіології, інструктора-водолаза, водолазів та офіцера-водолаза.

ВКК військової частини (з'єднання) при командирі військової частини (з'єднання) у складі: голови – заступника командира з'єднання з електромеханічної частини та членів комісії – флагманського лікаря, інструктора-водолаза, офіцера-водолаза.

Склад різних ВКК може бути іншим після обов'язкового погодження з начальником пошуково-рятувальної служби ВМС ЗС України (Начальником інженерних військ ЗС України).

ЦВКК є вищим водолазно-кваліфікаційним органом у виді ЗС України.

На ЦВКК покладається: прийом заліків на допуск до керівництва водолазними роботами у командирів (капітанів) кораблів (суден), їх старших помічників та інших посадових осіб, функціональними обов'язками яких передбачено керівництво водолазними роботами; прийом заліків у членів ВКК військових частин (з'єднань) відповідних видів ЗС України; прийом заліків у водолазних спеціалістів на допуск до керівництва та ведення водолазних робіт з метою підтвердження водолазних кваліфікацій; прийом заліків у лікарського складу на допуск до медичного забезпечення водолазних спусків; керівництво діяльністю

підпорядкованих водолазних кваліфікаційних комісій; розглядання скарг на рішення водолазних кваліфікаційних комісій військових частин, організацій, спеціальних навчальних закладів та прийняття по ним рішень; розгляд спеціальних питань.

Рішення ЦВКК затверджуються наказом начальника при якому вони створені і є обов'язковими для підпорядкованих водолазних кваліфікаційних комісій та їх керівників. Склад ЦВКК (ВКК) оголошується щорічно наказом командира (начальника), при якому вони створюються.

На ВКК покладається: перевірка теоретичних знань та практичних навиків водолазів для присвоєння їм основних та додаткових водолазних кваліфікацій; перевірка виконання обов'язкових щорічних норм-годин роботи під водою (кількості спусків) для підтвердження (присвоєння) кваліфікацій та прийом заліків на допуск до спусків, керівництво по виконанню водолазних робіт, спусків та їх медичному забезпеченню; позбавлення (пониження, відновлення) основних та додаткових водолазних кваліфікацій.

Перевірка теоретичних знань і практичних навиків проводиться ВКК у відповідності до кваліфікаційних вимог і програм навчання водолазів. ВКК несуть відповідальність за правильність присвоєння водолазних кваліфікацій та за невідповідність кваліфікаційним вимогам, які визначаються Керівництвом, за правильність оцінки знань. У склад комісії по прийому екзаменів з вибухової справи присутні представники інженерного управління (служби, викладач кафедри). ВКК усіх категорій мають право розглядати скарги водолазів по питаннях їх кваліфікації. Право перегляду та відміни рішення тієї чи іншої ВКК має вища ЦВКК.

Рішення ВКК про присвоєння, позбавлення, пониження та відновлення водолазної кваліфікації приймаються на підставі проведених іспитів і після розгляду наступних документів: висновку медичної комісії про допуск до водолазних спусків з вказівкою дозволеної глибини спусків за станом здоров'я; службової характеристики; учбового журналу та таблицю успішності (для осіб, що пройшли первинне або наступне навчання).

Права ВКК по присвоєнню, позбавленню (пониженню) та відновленню водолазних кваліфікацій викладенні в таблиці 1.

Водолазно-кваліфікаційна комісія	Основні водолазні кваліфікації	Додаткові водолазні кваліфікації
ЦВКК	Всі основні водолазні кваліфікації.	Всі додаткові кваліфікації
ВКК навчального центру	Позаштатний водолаз Офіцер водолаз Водолаз	Всі додаткові кваліфікації
ВКК вищого навчального закладу (установи)	Всі основні водолазні кваліфікації	Всі додаткові кваліфікації
ВКК військової частини (з'єднання)	Позаштатний водолаз	-

Участь у конференціях, присвячених діяльності України в підводній частині акваторії, обмін досвідом з іншими структурними підрозділами, де є водолази, досвід викладачів-попередників показує, що набуття водолазами практичних знань, умінь і навичок – це найбільш складна частина навчання. Її дієвість виправдовується при подальшому проходженні служби або роботи на посадах водолазів різних категорій. З метою вирішення проблем підготовки таких фахівців пропонуємо розробляти і впроваджувати педагогічні умови, що будуть суттєво впливати на якість підготовки. Розробка і вдосконалення освітньо-кваліфікаційних характеристик дозволить обрати правильний шлях

підготовки. Запропоновані моделі, алгоритми, на нашу думку, дозволять притримуватись системності і послідовності при викладанні матеріалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновок, що для підготовки компетентного фахівця необхідно розробляти і впроваджувати необхідні і достатні умови, від яких залежить навчально-виховний процес підготовки.

Перспективою розвитку підготовки водолазів усіх найменувань і спеціальностей ми вважаємо впровадження курсів дистанційного навчання в варіативній частині або перед початком основного курсу підготовки.

Література

1. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
2. Про затвердження переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.12.1993 р. №256 – Режим доступу : <http://uargravo.net/> – Заголовок з екрана.
3. Гапоненко, Г. М. Підводні підривні роботи : навч. посіб. / Г. М. Гапоненко. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. – 196 с.
4. Теоретичні основи водолазної підготовки / [Гапоненко Г.М., Окіпняк Д.А., Руснак В.М., Чекашкін І.Ю.]. – Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д.Г., 2012. – 156 с.
5. Керівництво з водолазних робіт ЗСУ. Проект : Гапоненко Г. М., А.С. Окіпняк, В.М. Руснак, І. Ю. Чекашкін; та інші //Керівництво з водолазних робіт в ЗСУ – Кам'янець-Подільський : Вид-во ФВП КПНУ ім. І. Огієнка, 2010. – 496 с.
6. Правила водолазної служби ВМС ЗСУ. – Севастополь. : 2006. – 348 с.

Okipniak A. S., associate Professor

ANALYSIS OF THE VIEWS OF NATIONAL EXPERTS TO PREPARE DIVERS ALL ITEMS AND SPECIALTIES

The article analyses all kinds of professions for which training of divers is available. The qualification requirements for some of them are solved. We considered the order of assignment or withdrawal of diving qualifications and work order of diving qualification commissions. It is shown how the initial qualification is assigned for full-time and part-time divers on the primary and secondary qualifications. The structure of the central diving Qualifications Commission are considered, which includes 3-5 persons of diving qualifications. It is necessarily to include 1-2 diving experts, a doctor of specialized physiology and specialists of necessary directions. An order of approval and adoption of these commissions is defined. Some additional perspective specialties of divers are proposed. Some problems of preparation are defined and the ways of their solutions are proposed.

Keywords: diver, diver-deminer, welder-diver, diver-witnesses, diver-ecologist.